

CONTRIBUȚII ALE CODULUI PENAL ACTUAL REFERITOARE LA OCROTIREA LIBERTĂȚII RELIGIOASE

Conf. univ. dr. Mariana MITRA-NIȚĂ

Universitatea Ovidius din Constanța

mariana_mitra@yahoo.com

Abstract: Contributions of the Current Penal Code Regarding the Protection of Religious Freedom

The criminal code is by far the richest source of criminal law. The purpose of criminal law or its mission is to defend and preserve the most important social values, without which a society cannot exist. Together with the fundamental law, the Constitution, the Criminal Code is a real instrument of the state of education of citizens in the spirit of compliance with the rules imposed, so as to ensure a favorable social framework in developing and preserving values and social relations absolutely necessary for the development of any human society. The link between the Criminal Code and religious freedom is extremely strong, in the sense that it defends, by criminalizing dangerous acts, religious freedom, as a social value of great importance in contemporary society and beyond. Therefore, criminal law is one of the most important branches of the legal system.

Keywords: *criminal law, religion, criminalization, protection, social value*

1. Rolul dreptului penal privind apărarea celor mai importante valori sociale. Dreptul penal este nu numai o disciplină juridică, dar este în egală măsură și o știință socială. Acesta aparține domeniului juridic întrucât cuprinde o serie de norme de conduită obligatorii tuturor cetățenilor. Caracterul social al acestuia rezultă din faptul că normele sale sunt inspirate din cadrul societății, altfel spus dreptul penal interzice ceea ce este periculos pentru oameni și permite numai acele atitudini umane care nu periclitează ordinea de drept.

Normele juridice penale sunt într-o continuă dinamică. Fiind de inspirație socială, acestea suferă modificări ori de câte ori în plan social apar schimbări care necesită o anumită reglementare. Incriminările și dezincriminările fac ca dreptul penal să fie un actor dinamic în sfera juridică, cu un rol activ în apărarea ordinii de drept. Prin scopul, funcțiile și instituțiile sale fundamentale, dreptul penal apare ca un veritabil apărător al drepturilor și libertăților oamenilor. El veghează asupra întregii societăți și este văzut ca un braț înarmat al statului, care intervine atunci când alte ramuri de drept nu mai sunt eficiente în protecția unei anume valori sau relații sociale.

Dreptul penal nu reprezintă o creație nouă a societății contemporane. Acesta are o îndelungată existență, marcând și amprentând toate perioadele de evoluție ale societății umane. De aceea, putem afirma că acesta a apărut din simpla dorință a oamenilor de a se simți în siguranță, apărând ca un instrument social de impunere a unei limite în manifestarea conduitei umane.

De aceea, astăzi trăim într-o societate civilizată și evoluată, care se bazează pe reguli bine gândite și stabilite, care conțin reguli clare referitoare la cenzurarea comportamentului uman. Astfel, apare evidentă necesitatea existenței dreptului penal pentru a proteja și garanta respectarea celor mai importante valori sociale. Existența sa se bazează pe instinctual de conservare, instinct înăscut al omului, de protecție și apărare a relațiilor sociale, fără de care noi nu am putea exista.

Constituția, ca lege fundamentală, garantează aceste relații și valori, însă Codul penal face mai mult decât atât: intervine dur atunci când acestea sunt periclitate, deoarece dreptul penal reglementează relațiile de apărare socială, fie prin incriminarea faptelor periculoase, fie prin stabilirea, aplicarea și executarea sancțiunilor.

Dreptul penal are un veritabil rol protector al societății. În acest sens, dreptul penal prin intermediul Codului penal și al altor legi își creează singur normele de conduită¹ și numai dacă acestea nu se respectă de bunăvoie, atunci se va interveni cu partea represivă a dreptului penal. De aceea, normele juridico-penale nu se reduc la sancționare, ci au un caracter preponderent orientativ, educativ. Existența dreptului penal se justifică prin existența trecută, prezentă, dar și viitoare a fenomenului

1 Florin Streteanu, Daniel Nițu, *Drept penal, partea generală*, Vol.I, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 11.

infrațional. În aceste condiții, represiunea apare ca o necesitate dure-roasă, dar care nu poate fi ocolită.² Ilicitul penal reprezintă cea mai gravă formă de ilicit social ce reclamă o intervenție pe măsură a statului. Astfel, pericolozității faptei, trebuie să îi corespundă o promptitudine și o severitate de reacție.

În dreptul penal totul se reduce la un singur lucru: apărarea valorilor sociale. Legea penală, prin conținutul și misiunea sa, își propune să stârnească un puternic sentiment de sensibilitate în interiorul fiecărui individ, propunându-i acestuia un comportament bazat pe autocenzură, reținere și autocontrol.

Din cele prezentate anterior, putem observa uriașa importanță a dreptului penal în societate. Legea penală oferă o securitate sporită, determinând o ocrotire mult mai severă și cu instrumente de control și constrângere mai dure.

2. Dispoziții juridico-penale actuale care au ca scop apărarea libertății religioase. Așa cum am subliniat anterior, dreptul penal, prin intermediul normelor sale, apără societatea în ansamblul său, deci toate acele valori și relații importante într-un stat. Astfel, libertatea religioasă, ca valoare socială fundamentală, este ocrotită nu numai prin intermediul Constituției, dar și prin prevederile Codului penal. Realitatea socială, fie că este una prezentă sau trecută, este martora a numeroase conflicte interumane cea au avut la bază motivul religios. Astfel, nu de puține ori, s-au comis, în numele și cu așa-zisa susținere a cultului religios, acte inumane, atroce și chiar barbare care au avut ca motivație un sentiment legat de libertatea religioasă.

În prezent, libertatea religioasă reprezintă una dintre cele mai importante valori sociale existente în oricare stat de drept, care respectă drepturile și libertățile omului. Istoria ne demonstrează și ne convinge chiar că libertatea religioasă trebuie ocrotită și transmisă generațiilor viitoare cu aceeași grijă cu care ea ne-a fost transmisă nouă de către înaintașii noștri. Libertatea religioasă nu trebuie să reprezinte un pretext de conflict, violență sau acte agresive, ci aceasta ar trebui să fie un liant între toate ființele omenești, o punte de legătură și un numitor comun al tuturor.

Astfel, rezultă în mod clar care este uriașa legătură dintre dreptul penal și libertatea religioasă. Prin incriminările sale, dreptul penal, nu numai că garantează, dar protejează, ocrotește și apără exercitarea libertății

² Vintilă Dongoroz, *Drept penal*, București, 1939, p. 42.

religioase a oricărui individ. Necesitatea reglementării juridico-penale a libertății religioase este dată de însuși interesul întregii societății în ocrotirea efectivă a acestei valori sociale, fie prin incriminarea faptelor periculoase, fie prin stabilirea și aplicarea sancțiunilor necesare.

Libertatea religioasă este protejată prin intermediul unor reglementări juridice atât penale cât și nepenale, interne sau internaționale. Manifestarea și exercitarea acestui drept include așadar libertatea individului de a-și alege, păstra și/sau schimba religia ori convingerea conform voinței sale libere, neconstrânse. Tot în acest sens, prin exercitarea acestui drept mai înțelegem și posibilitatea individului de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în locuri publice sau private, prin cult, învățământ sau prin însușirea, îndeplinirea și respectarea unor anumite ritualuri.

Dintre reglementările internaționale, cel mai important document ce garantează și protejează libertatea religioasă este Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care în art. 9 stipulează că³: „Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.”

Aceste dispoziții juridice internaționale, europene evidențiază faptul că libertatea religiei reprezintă „unul din elementele vitale care contribuie la formarea identității credincioșilor și a concepției lor despre viață”⁴. Este bine cunoscut faptul că în multe dintre Deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, regăsim ideea conform căreia un stat de drept respectă printre altele și pluralismul religios. De aceea, prin intermediul acestor reglementări se protejează, pe lângă viața privată a individului și forul său interior, adică gândirea, conștiința și religia pe care individul înțelege să și-o aleagă în mod independent și neconstrâns.

Printre preocupările legiuitorului român amintim art. 29 din Constituția României⁵, art. 381 din Codul penal⁶, art. 77, lit. h) din Codul

3 Art. 9 CEDO – libertatea de gândire, conștiință și religie.

4 Frédéric Sudre, *Drept european și internațional al drepturilor omului*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 343.

5 Publicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003.

6 Codul penal, cu toate modificările de până la data de 14 septembrie 2020, publicat în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009, intrat în vigoare la data de 01.02.2014.

penal⁷, Legea nr. 489 din 2006, republicată, privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor⁸.

Referitor la libertatea conștiinței, Constituția prevede⁹:

„Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă contrare convingerilor sale.

Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de tolerantă și de respect reciproc.

Culte religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă.

Culte religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și în orfelinate.

Părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine”.

Problematica exercitării dreptului la manifestarea propriului cult religios, este una extrem de actuală. Astfel, actualitatea problemei rezultă din controversele referitoare la respectarea dreptului la religie prin expunerea icoanelor în școli, de îngrădirea acestui drept, cum este cazul serviciului militar alternativ pentru adepții cultului Martorilor lui Iehova, sau de simpla îngrădire a acestui drept în actuala perioadă pandemică, determinată de apariția și răspândirea rapidă a virusului Sars-Cov-2.

Codul penal actual, intrat în vigoare la data de 01 februarie 2014, protejează libertatea religioasă, fie prin incriminarea unor infracțiuni distincte, fie prin stabilirea unor circumstanțe agravante cu caracter general sau special. Astfel, cea mai importantă reglementare existentă în Codul penal o reprezintă existența art. 381 - împiedicarea exercitării libertății religioase:¹⁰ „Împiedicarea sau tulburarea liberei exercitări a ritualului unui cult religios, care este organizat și funcționează potrivit legii, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

7 Circumstanțele agravante legale.

8 Publicată în Monitorul Oficial nr. 201 din 21 martie 2014.

9 Art. 29 din Constituția României – Libertatea conștiinței.

10 Și în Codul penal anterior exista o reglementare similară, art. 318 – Împiedicarea libertății cultelor.

Obligarea unei persoane, prin constrângere, să participe la serviciile religioase ale unui cult ori să îndeplinească un act religios legat de exercitarea unui cult se pedepsește cu închisoare de la unu la 3 ani sau cu amendă.

Cu aceeași pedeapsă se sancționează obligarea unei persoane, prin violență sau amenințare, să îndeplinească un act interzis de cultul, organizat potrivit legii, căruia îi aparține. Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.”

Ceea ce este foarte important de subliniat, este faptul că actualul Cod penal acordă o și mai mare atenție și importanță libertății religioase, în comparație cu Codul penal anterior. Astfel, Codul din anul 1969 sancționa această infracțiune în forma sa tipică cu o pedeapsă mai mică în comparație cu Codul actual, respectiv închisoare de la o lună la 6 luni sau amendă. Sporirea pedepselor stabilite de legiuitor demonstrează faptul că libertatea religioasă reprezintă în continuare una dintre cele mai importante valori sociale apărute de normele juridico-penale și că lezarea acesteia reclamă o intervenție și mai dură a statului.

Rămânând tot în sfera comparațiilor dintre cele două Coduri, actual și cel din 1969 în materia libertății religioase, observăm că în prezent, legiuitorul introduce și o împrejurare de agravare, atunci când o persoană este obligată să îndeplinească anumite acte de țin de un alt cult religios, legea stabilind o pedeapsă cu închisoarea de la 1 la 3 ani sau amenda.

Este evident faptul că prin existența acestor dispoziții juridice, legea ocrotește libertatea de exercitare a religiei și în același timp și persoanele care sunt discriminate pe temei de religie sau care sunt supuse unor fapte abuzive ori în cazuri extreme se încearcă chiar o exterminare a lor, cum este cazul incriminării infracțiunii de genocid, art. 438 din actualul Cod penal.

Prin respectarea libertății religioase se înțelege atât libertatea de a crede, cât și dreptul de a ne exterioriza propria noastră credință; bineînțeles în limitele permise de lege sau de vreo situație excepțională, cum este perioada actuală se limitare legală a exercitării acestui drept, limitare determinată de existența perioadei de pandemie. „*Suntem liberi să credem în ceea ce dorim și nici un regim democratic sau despotice nu poate legifera sau dicta acest act.*”¹¹ Astfel, „*libertatea religioasă reprezintă libera adeziune la o credință, libera frecvență a ei, precum și libera răspândire a principiilor acesteia.*”¹²

11 Cristina Gavriluță, *Toleranță și fanatism religios*, în Revista „Drepturile omului”, nr. 2/2002, p. 26.

12 Irina Moroianu Zlătescu, *Drepturile omului și libertatea religioasă*, în Revista „Drepturile omului” nr. 1/1994, p. 65.

Conform art. 381 din Codul penal, subiectul activ al acestei infracțiuni poate fi orice persoană fizică sau juridică, legea nefăcând nicio precizare în acest sens. Astfel, poate comite această infracțiune chiar și un reprezentant al bisericii, preot sau dascăl, care nu permite unor persoane să intre în interiorul lăcașului de cult, cu prilejul unor ritualuri religioase, dacă persoanele respective doreau să participe la asemenea acțiuni. Incriminarea din art. 381 Cod penal lezează acele relații sociale referitoare la conviețuirea socială și respectarea libertății religioase a oricărei persoane fizice. Manifestarea libertății religioase are loc în cadrul unui cult organizat și care funcționează conform legii.

Raportat la elementul material al infracțiunii, aceasta se poate comite prin mai multe modalități faptice, legiuitorul extinzând în actualul Cod modalitatea de comitere a acestei infracțiuni. Astfel, aceasta se poate săvârși într-o modalitate violentă sau nonviolentă, prin acțiuni sau inacțiuni.¹³

Forma tipică a infracțiunii, aceea de împiedicare se poate realiza prin orice acțiune sau inacțiune care face imposibilă fie începerea, fie continuarea sau chiar încheierea unui ritual religios. Împiedicarea poate fi directă sau indirectă. Spre exemplu închiderea definitivă sau temporară a lăcașului de cult, ascunderea sau distrugerea obiectelor de cult, arderea icoanelor, incendierea bisericilor, sechestrarea persoanelor autorizate cultului, gazarea interiorului lăcașului de cult, etc.¹⁴

O altă modalitate de lezare a libertății religioase o reprezintă acțiunea de obligare prin constrângere fizică sau psihică a unei persoane să participe la serviciile religioase ale unui cult, ori să îndeplinească un ritual religios împotriva voinței sale, permis sau nepermis de confesiunea sa religioasă. Codul penal mai cuprinde și alte dispoziții în materia protecției libertății religioase, cum ar fi: art. 77 lit. h) reținerea unor circumstanțe agravante pe teme de religie, art. 297 alin. 2, abuzul în serviciu prin discriminarea pe teme de religie, art. 368, instigarea publică, art. 369, incitarea la ură sau discriminare, art. 438, infracțiunea de genocid, care poate avea ca scop exterminarea unui grup pe teme de orientare religioasă. Astfel, se observă că preocuparea legiuitorului penal contemporan în materia protejării libertății religioase este una complexă, care încearcă

13 Alexandru Boroș, *Drept penal, partea specială*, Editura C.H. Beck, București, 2020, pp. 710-711.

14 V. Dongoroz, S. Kahane, ș.a.m.d., *Explicații teoretice ale Codului penal român, partea specială*, vol. IV, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 653.

să incrimineze toate faptele prin care se poate leza exercitarea acestui drept.

3. Concluzii. Faptele prin care se împiedică exercitarea libertății religioase nu reprezintă un element de noutate în legea penală română. Aceste acte au fost incriminate și în Codurile penale anterioare, respectiv în Codul Cuza din 1866 și în Codul Carol al II-lea din 1937, subliniind îndelungata preocupare a legiuitorului român în protejarea acestei libertăți. Această consecvență a legiuitorului în menținerea și chiar înăsprirea pedepselor incriminărilor în materie, indică grija permanentă a statului pentru respectarea religiei, stând ca o mărturie a actualității neîntrerupte a acestei probleme.

Actualele incriminări în materie, subliniază imensa importanță acordată acestei valori sociale în timp și spațiu. Ele demonstrează încă odată faptul că libertatea religioasă a reprezentat și continuă să reprezinte un simbol, un element de identitate națională și culturală atât pentru un popor, cât și pentru un individ.

Bibliografie

- ✦ Boroș Alexandru, *Drept penal, partea specială*, Editura C.H. Beck, București, 2020, pp. 710-711.
- ✦ *Codul penal*, cu toate modificările de până la data de 14 septembrie 2020, publicat în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009, intrat în vigoare la data de 01.02.2014.
- ✦ *Codul penal din 1969*, publicat în Buletinul Oficial nr. 79-79 bis din 21 iunie 1968. *Constituția României*, publicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003.
- ✦ Dongoroz Vintilă, *Drept penal*, București, 1939.
- ✦ Gavriluță Cristina, „Toleranță și fanatism religios”, în *Drepturile omului*, nr. 2/2002.
- ✦ *Legea nr. 489 din 2006*, republicată privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, publicată în Monitorul Oficial nr. 201 din 21 martie 2014,
- ✦ Moroianu Zlătescu Irina, „Drepturile omului și libertatea religioasă”, în *Drepturile omului*, nr. 1/1994.
- ✦ Sudre Frédéric, *Drept european și internațional al drepturilor omului*, Editura Polirom, Iași, 2006.
- ✦ Streteanu Florin, Nițu Daniel, *Drept penal, partea generală*, Vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2014.